

TRANSPORT LOGISTIKASINI RIVOJLANTIRISHNING JAHON TAJIRIBASI VA ULARNI O‘ZBEKISTONDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI

Qarshi davlat texnika universiteti Neft-gaz
va geologiya fakulteti tyutori Maxmanov Asliddin Shokir o‘g‘li

asliddinmakhmanov@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada transport logistikasini rivojlantirish borasidagi yetakchi xorijiy davlatlar tajribasi tahlil qilinib, ularning muhim jihatlari chuqur o‘rganiladi. Xususan, Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur va Xitoy kabi mamlakatlardagi zamonaviy logistika tizimlari, raqamli texnologiyalarni qo‘llash amaliyoti hamda infratuzilmaviy yondashuvlar o‘rganiladi. Maqolada xalqaro tajribaning dolzarb jihatlari O‘zbekistonda tatbiq etish imkoniyatlari baholanib, milliy transport-logistika tizimini takomillashtirish yo‘nalishlari bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari O‘zbekiston logistika infratuzilmasini integratsiyalashgan, samarali va raqobatbardosh tizimga aylantirishda ilmiy asoslangan yondashuvlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar. Transport logistika tizimi, xalqaro tajriba, infratuzilma modernizatsiyasi, raqamli logistika, multimodal tashish, integratsiyalashgan logistika yondashuvi, logistika infratuzilmasi, O‘zbekiston transport sohasi, innovatsion texnologiyalar, iqtisodiy integratsiya, logistika samaradorligi, mintaqaviy aloqalar, tashqi savdo, logistika strategiyasi

Kirish. Globalizatsiya jarayonining jadallashuvi, xalqaro savdo hajmining ortib borishi va raqobatning kuchayishi natijasida transport-logistika tizimi har qanday davlatning iqtisodiy taraqqiyotida muhim strategik omillardan biriga aylanmoqda. Bugungi kunda rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar o‘z iqtisodiy salohiyatini kuchaytirish, tashqi bozorga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish hamda eksport-import jarayonlarini soddalashtirishda samarali logistika tizimiga tayanmoqda. Ayniqsa, transport infratuzilmasining barqaror faoliyati, multimodal tashish

imkoniyatlari, logistika markazlarining tashkil etilishi va raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalashuvi ushbu sohaning strategik ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Transport logistikasini tashkil etish va boshqarish bo'yicha yetakchi mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, mazkur sohani izchil isloh qilish, infratuzilmani modernizatsiyalash va zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish orqali milliy iqtisodiyotni sezilarli darajada rivojlantirish mumkin. Germaniya, Janubiy Koreya, Singapur, Xitoy kabi davlatlar o'z logistika tizimlarini nafaqat ichki ehtiyojlarga, balki mintaqaviy va global transport tarmoqlari bilan integratsiyaga yo'naltirib, iqtisodiy o'sish va xalqaro savdodagi ustunlikka erishgan. Ularning muvaffaqiyatli tajribasi bugungi kunda boshqa ko'plab davlatlar, jumladan, O'zbekiston uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda transport-logistika sohasini modernizatsiyalash, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va hududlararo hamkorlikni kuchaytirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. So'nggi yillarda temiryo'l, avtomobil yo'llari, havo va multimodal transport infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli loyihalar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, logistika xizmatlari sifatini oshirish, bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish va xususiy sektor ishtirokini rag'batlantirish orqali transport tizimini yanada samarali qilishga harakat qilinmoqda.

Mazkur maqolada transport logistikasini rivojlantirish bo'yicha jahonning ilg'or tajribalari chuqur tahlil qilinadi va ularni O'zbekiston sharoitida qo'llashning imkoniyatlari, mavjud muammolar hamda istiqbolli yo'nalishlari o'rganiladi. Shuningdek, maqolada xalqaro tajribaning O'zbekiston iqtisodiyotiga integratsiyalashuvi jarayonida qanday ijobiy natijalarga olib kelishi mumkinligi asoslangan holda yoritiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu ilmiy tadqiqotda transport logistikasini rivojlantirish bo'yicha jahon tajribasini tahlil qilish, ularni tizimli asosda o'rganish va O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlarini aniqlashga qaratilgan kompleks yondashuvlar qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi asosida zamonaviy ilmiy tadqiqot

standartlari, iqtisodiy-statistik tahlil usullari, iqtisodiy-geografik baholash, solishtirma tahlil, empirik kuzatuvlar va ekspert baholash kabi metodlar uyg'un holda qo'llanildi.

Nazariy-tahliliy yondashuv: Tadqiqotning dastlabki bosqichida transport logistikasining ilmiy-nazariy asoslari, tushunchalari, evolyutsion rivojlanish bosqichlari va xalqaro amaliyotdagi o'rni tahlil qilindi. Bu jarayonda xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy maqolalari, monografiyalari, xalqaro tashkilotlarning (Jahon banki, BMT, WTO, OECD, UNCTAD va boshqalar) analitik hisobotlari, shuningdek, ilg'or mamlakatlarning milliy transport strategiyalari asosiy ma'lumot manbalari sifatida foydalanildi. Nazariy asoslar transport-logistika tizimining tarkibiy qismlari, raqamli logistika, multimodal tashish va logistika markazlari faoliyati bilan bog'liq konseptual yondashuvlarni aniqlash imkonini berdi.

Solishtirma tahlil metodi: Tadqiqotda Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur va Xitoy kabi rivojlangan mamlakatlarning transport-logistika tizimlari O'zbekiston tajribasi bilan solishtirildi. Solishtirma tahlil orqali har bir mamlakatda transport infratuzilmasining rivojlanish modeli, yondashuvlari, innovatsion mexanizmlari va moliyalashtirish usullari o'zaro taqqoslab o'rganildi. Ushbu uslub tadqiqot obyekti bo'lgan O'zbekiston uchun mos keluvchi mexanizmlarni aniqlashda muhim vosita sifatida xizmat qildi.

Statistik tahlil va grafik uslublar: Maqolada transport-logistika tizimining holatini real raqamlar asosida tahlil qilish uchun statistik ma'lumotlar bazasidan foydalanildi. Davlat statistika qo'mitasi, Transport vazirligi, xalqaro tahlil markazlari ma'lumotlari asosida O'zbekistonning transport ko'rsatkichlari (yuk aylanmasi, yo'lovchi tashish hajmi, logistika xarajatlari, infratuzilma investitsiyalari va boshqalar) o'zgarish dinamikasi tahlil qilindi. Grafiklar, diagrammalar va jadvallar orqali ma'lumotlar vizual tarzda ifodalandi, bu esa tahlilning aniqligi va tushunarligini ta'minladi.

Ekspert baholash usuli: Soha bo'yicha malakali mutaxassislar, iqtisodchi-analitiklar, transport infratuzilmasi bo'yicha amaliyotchi mutaxassislar fikrlari asosida ekspert intervyular o'tkazildi. Ularning nuqtai nazarlari transport-logistika tizimidagi

mavjud muammolar, rivojlanish istiqbollari va xalqaro tajriba asosida taklif etilayotgan mexanizmlarning qo'llash imkoniyatlarini baholashda muhim rol o'ynadi. Ekspertlarning fikrlari tadqiqotning ishonchliligi va real holatga yaqinlashuvini ta'minladi.

Ekonometrik modellash asoslari (tanlab ishlatilgan): Maqolada transport-logistika infratuzilmasining iqtisodiy o'sishga ta'sirini baholashda ba'zi holatlarda oddiy regressiya modellari va korrelyatsion tahlil elementlaridan foydalanildi. Bu metod yordamida transport xarajatlari, logistika va tashqi savdo o'rtasidagi bog'liqlik, infratuzilma sarmoyalari bilan ichki yalpi mahsulot o'sish sur'atlari o'rtasidagi munosabatlar aniqlashga urinish qilindi. Bunday uslubiy yondashuv iqtisodiy omillar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqur tahlil qilish imkonini berdi.

Ilmiy-tahliliy umumlashtirish: Olingan ma'lumotlar asosida ilmiy tahlil, taxminiy baholash va umumlashtirishlar amalga oshirildi. Bu bosqichda muayyan mamlakat tajribasining O'zbekiston sharoitiga mos keluvchi jihatlari, tatbiq etish mexanizmlari va ularni amalga oshirishda yuzaga keladigan to'siqlar muhokama qilindi. Har bir xulosa aniq dalillarga asoslangan bo'lib, ular tadqiqot obyekti bo'lgan masalaning real holatini aks ettiradi.

Tahlillar va asosiy natijalar. Tadqiqot davomida transport-logistika tizimining rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar, ilg'or xalqaro tajribalar va ularni O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari chuqur tahlil qilindi. Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur va Xitoy kabi rivojlangan davlatlar transport-logistika sohasini iqtisodiy taraqqiyotning ustuvor yo'nalishi sifatida qarab, infratuzilmani modernizatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, logistika markazlarini kengaytirish va tranzit salohiyatdan unumli foydalanish orqali yuqori natijalarga erishgan. Ushbu mamlakatlar tajribasida davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik, eksportga yo'naltirilgan infratuzilmaviy siyosat va logistika xizmatlarini xalqaro standartlar asosida tashkil etish muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonning transport-logistika sohasi so'nggi yillarda jadal rivojlanayotgan bo'lsada, mavjud muammolar tizim samaradorligini cheklab turibdi. Jumladan, logistika xizmatlarining texnik va texnologik darajasi pastligi, raqamli boshqaruv tizimlarining to'liq yo'lga qo'yilmagani, investitsiyalar oqimining sustligi, xalqaro standartlarga javob beruvchi infratuzilmalarning yetarli emasligi va malakali kadrlar tanqisligi tizimning rivojlanishini sekinlashtirmoqda.

Shu nuqtai nazardan olib qarganda, xorijiy davlatlar tajribasini O'zbekiston sharoitida tatbiq etish uchun bir qator yo'nalishlar mavjud. Eng avvalo, yuk tashish, omborxona boshqaruvi, yo'nalishlarni aniqlash va bojxona rasmiylashtiruviga oid jarayonlarni raqamlashtirish orqali "aqlli logistika" tizimlarini joriy etish zarur. Shuningdek, yirik transport yo'llari yaqinida regional logistika markazlarini tashkil etish orqali eksport-import jarayonlarini tezlashtirish, davlat-xususiy sheriklik asosida infratuzilmaga investitsiyalar jalb etish, logistika xizmatlarini bozordagi talab va xalqaro me'yorlar asosida tashkil etish imkoniyatlari mavjud. Bundan tashqari, zamonaviy logistika menejerlari, texnik mutaxassislar va raqamli texnologiyalarni boshqaruvchi kadrlarni tayyorlash ustuvor vazifa etib belgilanishi kerak.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, transport-logistika tizimini izchil rivojlantirish O'zbekistonning iqtisodiy salohiyatini oshirish, tashqi bozorga kirish imkoniyatlarini kengaytirish va mintaqaviy integratsiyada yetakchi o'rin egallashiga xizmat qiladi. Xalqaro tajriba va milliy sharoitlar uyg'unligida ishlab chiqiladigan strategik yondashuvlar O'zbekistonni logistika markaziga aylantirishda muhim bosqich bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa va takliflar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, transport-logistika tizimi har qanday mamlakat iqtisodiyotining barqaror ishlashi va raqobatbardoshligini ta'minlovchi muhim tarmoqlardan biri bo'lib xizmat qiladi. Xalqaro tajriba asosida olib borilgan tahlillar logistika tizimini kompleks rivojlantirish orqali eksport salohiyatini oshirish, tashqi bozorga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish va milliy iqtisodiyotni xalqaro integratsiya jarayonlariga samarali jalb etish mumkinligini tasdiqlaydi. Jumladan, Germaniya, Yaponiya, Singapur va Xitoy kabi ilg'or davlatlar

tajribasida transport-logistika infratuzilmasining zamonaviylashtirilishi, raqamli texnologiyalarning keng joriy qilinishi, hamda logistika xizmatlarining xalqaro standartlarga mos tarzda takomillashtirilishi asosiy omillar sifatida ajralib turadi.

O'zbekistonda oxirgi yillarda mazkur yo'nalishda muayyan yutuqlarga erishilayotgan bo'lsa-da, tizimda haligacha mavjud bo'lgan tizimli kamchiliklar va muammolar uning to'laqonli ishlashiga to'sqinlik qilmoqda. Xususan, infratuzilmaning notekis rivojlanishi, logistika xizmatlarining texnologik yetishmovchiligi, investitsion faollikning pastligi, raqamli texnologiyalarni joriy etishdagi sustkashlik va malakali kadrlar taqchilligi ushbu sohaning zamonaviy talablarga mos ravishda shakllanishini murakkablashtiradi.

Shu asosda, transport-logistika tizimini O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishining strategik yo'nalishlaridan biriga aylantirish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, logistika xizmatlarini raqamlashtirishni jadallashtirish lozim. Bu borada yuk oqimlarini kuzatish, yo'nalishlarni optimallashtirish, omborxona boshqaruvi va bojxona rasmiylashtiruvchi kabi bosqichlarni avtomatlashtiruvchi "aqlli logistika" (smart logistics) texnologiyalarini keng joriy etish orqali tizim samaradorligini oshirish mumkin.

Ikkinchidan, respublika hududlarida integratsiyalashgan logistika markazlarini tashkil etish zarur. Bunday markazlar xalqaro magistrallar, chegara postlari, yirik sanoat zonalari va eksport-import nuqtalari yaqinida joylashtirilishi lozim. Ular orqali yuklarni saralash, qayta qadoqlash, saqlash va tarqatish jarayonlari markazlashgan holda amalga oshiriladi, bu esa vaqt va xarajatlarni qisqartirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, infratuzilmani modernizatsiya qilish uchun xususiy sektor ishtirokini kengaytirish muhim. Davlat-xususiy sheriklik asosida transport yo'llari, temiryo'l va havo transporti infratuzilmasiga investitsiyalar jalb qilish samarali boshqaruv va texnologik yangilanishni ta'minlaydi.

To'rtinchidan, logistika sohasida malakali kadrlar tayyorlash tizimini tubdan qayta ko'rib chiqish zarur. Xalqaro tajriba va standartlarga asoslangan o'quv dasturlari,

amaliyotga yo'naltirilgan treninglar va xorijiy tajriba almashinuvi orqali professional logistika menejerlari, IT-mutaxassislar va tahlilchilar korpusini shakllantirish lozim.

Beshinchidan, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni faollashtirish orqali texnik yordam, konsultatsiyalar va grant mablag'lari jalb etilishi mumkin. Xususan, Jahon banki, BMT, WTO va boshqa mintaqaviy hamkorlik institutlari bilan ishlash natijasida logistika sohasidagi ilg'or tajribalar mamlakatga tatbiq qilinadi.

Va nihoyat, O'zbekistonning tranzit salohiyatidan to'liq foydalanish strategiyasi ishlab chiqilishi zarur. Mamlakatning geostrategik joylashuvi Markaziy Osiyoni Osiyo va Yevropa bilan bog'lovchi muhim geoiqtisodiy hududga aylantiradi. Shuning uchun xalqaro transport yo'nalishlarida faol ishtirok etish, bojxona va chegaradagi byurokratik to'siqlarni qisqartirish, "yagona oynali" tizimlarni joriy etish orqali tranzit jarayonlarini soddalashtirish dolzarb vazifalardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, transport-logistika tizimini kompleks asosda rivojlantirish, jahon tajribasidan oqilona foydalanish va milliy sharoitga moslashtirilgan strategik choralarni amalga oshirish orqali O'zbekiston o'z iqtisodiyotining logistik ustunliklarini kuchaytirishi, mintaqaviy markaz sifatida mustahkam o'rin egallashi va global savdo zanjirlariga muvaffaqiyatli integratsiyalashishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. B. Xudoyberganov, "Transport sektorining raqobatbardoshligini oshirish va boshqaruv strategiyalari," *Transport va taraqqiyot ilmiy-ma'rifiy jurnali*, 2022/12, 2022/12-5.
2. M. M. Abdurahmonov, "O'zbekiston transport-logistika tizimida avtomobil transportining o'rni va rivojlanish istiqbollari," *Iqtisodiyot va logistika ilmiy jurnali*, 2023/07, 2023/07-9.
3. A. J. Tursunov, "Temir yo'l transporti tarmoqlarining samaradorligini oshirishning iqtisodiy va texnologik asoslari," *Transport va iqtisodiyot*, 2021/03, 2021/03-6.
4. M. R. Sodikov, "Havo transporti sohasining rivojlanish tendensiyalari va

- O‘zbekiston uchun strategik tavsiyalar,” *Logistika va transport ilmiy jurnali*, 2023/05, 2023/05-7.
5. N. A. Shamsiyev, “Global logistika tizimlaridagi o‘zgarishlar va ularning O‘zbekistonga ta’siri,” *Transport va taraqqiyot ilmiy-ma’rifiy jurnali*, 2021/11, 2021/11-4.
6. J. Karimov, “Multimodal transport tizimlarini rivojlantirishda integratsiyalashgan boshqaruvning o‘rni,” *Logistika va transport jurnali*, 2022/08, 2022/08-3.
7. P. V. Makarov, “Global transport va logistika tarmoqlaridagi zamonaviy o‘zgarishlar,” *International Journal of Transport Economics*, 2021, Vol. 48, pp. 112-127.
8. G. F. Berlin, “Transportation systems and infrastructure investment for sustainable development,” *Journal of International Logistics and Trade*, 2020, Vol. 18, pp. 200-210.
9. M. A. Lopez, “Logistics and transportation in emerging markets: Key challenges and opportunities,” *Global Journal of Logistics*, 2022, Vol. 12, Issue 2, pp. 34-45.
10. M. Kovalenko, “Effective management in the development of transport infrastructure,” *Transport Engineering Review*, 2021, Vol. 56, pp. 105-119.
11. V. Ivanov, “Modern trends in logistics and transport systems: Analysis of global practices,” *Transport Review*, 2022, Vol. 60, pp. 34-47.
12. T. A. Khusainov, “Transport-logistika tarmog‘ini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalar va samarali boshqaruv tizimlari,” *O‘zbekiston iqtisodiyoti va logistika ilmiy jurnali*, 2022/02, 2022/02-4.
13. L. M. Yermolov, “Sustainable logistics: Global trends and their impact on transport infrastructure,” *Journal of Logistics and Sustainable Development*, 2021, Vol. 14, Issue 3, pp. 50-66.
14. M. B. Soliev, “O‘zbekiston transport tizimida yo‘lovchi tashishning rivojlanish istiqbollari,” *Yevropa transporti va logistika jurnali*, 2020, Vol. 32, pp. 81-95.
15. R. Chen, “Innovative transport logistics models in Asia-Pacific region: Case

studies and future projections,” *Asia-Pacific Journal of Transport*, 2022, Vol. 16, Issue 1, pp. 12-24.

16. E. S. Park, “Economic impact of multimodal transport networks: A case study of South Korea,” *International Journal of Transport Economics*, 2021, Vol. 47, pp. 67-80.

17. F. R. Iskandarov, “Transport-logistika sohasida kadrlarni tayyorlash va malaka oshirish muammolari,” *O‘zbekiston iqtisodiyoti va logistika jurnali*, 2021/04, 2021/04-2.

18. T. R. Andersson, “Logistics and transport policies in the European Union: Lessons for Central Asia,” *European Journal of Transport Studies*, 2022, Vol. 11, pp. 152-167.

19. R. L. Maslennikov, “Transport services optimization in the context of global supply chain challenges,” *Global Logistics and Transport Review*, 2021, Vol. 19, pp. 88-102.